

Rydberg recenserar Thomasson

I Göran Strands uppsats "Per Thomasson och Viktor Rydberg", *Veritas* 22(2022) s. 15–27, citeras avsnitt ur de recensioner av Thomassons verk som Rydberg skrev för *Handelstidningen*. Här nedan presenteras den fullständiga texten.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 2 november 1858.

[Osignerad anmälan av Pehr Thomassons *Tio pennritningar* och *Samlade skaldeförsök* under rubriken Litteratur.]

I bokhandeln har nyligen utkommit "Tio Pennritningar" af vår omtyckte skriftställare Pehr Thomassons hand. Dessa pennritningar äro af omvexlande slag och innehåll; än möter ögat en daguerreotyp af folklifvets yttersida (En söndag vid Ramlösa), återgifven liflig och brokig såsom den i verkligheten kan vara; än träffar man en humoristisk karakteristik af någon allmän menniskoart inom det civiliserade samhället (sprätten med dess begge underafdelningar Herresprätten och Bondsprätten); än en historisk tradition, som författaren upptecknat ur allmogens mun (Postbonden); än skizzer och novelliska skildringar, hemtade, som det vill synas, till största delen ur verkligheten. Till denna kategori höra "Följderna af en Kungsskjuts" (en berättelse, som författaren gerna kunde dedicerat till någon högt stående person, men som äfven förtjenar läsas och behjertas af allehanda vägfärande, sålänge nuvarande skjutsordning eger bestånd); samt "Mina Barndomsvänner", i hvilken berättelse läsaren bland annat gör bekantskap med tvenne herdegossar, som valla får i Blekinges bokskogar, tills de vexe upp och blifva - den ene Pehr Thomasson, den andre en ryktbar konstnär, hvars namn läsaren sjelf må inhemta i berättelsen. Till samma slag hör vidare "Kornjuden", ett motstycke till den bekanta sagan om Abu Kasem, men med den skilnad, att girbuken, hvilken här är i fråga, icke är en Östlänning, som handlar med rosenvatten, utan en skånsk bonde af gedignaste slaget. Mer novellistiska äro de begge vackra berättelserna "Kärlekens Makt", samt "Gubben Strid och hunden Frid", hvilken sistnämnda utan gensägelse är samlingens perla och ett bland de bästa stycken af denna art i vår litteratur. Pehr Thomassons pennritningar vittna om en lätt och ledig hand, som styres af hjertat. Derfor är han mäktig att utan ansträngning, med få och enkla drag, tala till läsarens känsla, att röra och värma hans hjerta. Styrka i det burleska saknar Thomasson icke heller; han kan med några grofva linier skapa figurer, sanna och lifslevande i all sin befängdhet. Benägenheten att använda kolet eller kritan röjer sig dock stundom äfven der

finare materialier vore af nöden, och den lätthet, hvarmed han tecknar, förleder honom någon gång till slarf i uttryck och mindre noggrannhet i val af bilder. Detta likväl aldrig i scener, som lifligare tagit hans egen känsla i anspråk.

För ungefär ett år sedan utkom samme författares "Samlade Skaldeförsök", dem vi här, ehuru sent, begagna tillfället att påpeka för de talrika vännerna af hans sångmö, som blygsamt skildrar sig sjelf i dessa rader:

Jag är ett barn utaf naturen
Och känner inga reglors tvång:
I skogen är jag född och buren
Vid bäckens sus och källans språng -
Och därför kan jag icke sjunga
Med konstlad ton och hycklad röst;
Det bor ej smicker på min tunga,
Ej näktergalar i mitt bröst

Det må nu vara som det kan med näktergalarne; bland Thomassons skaldeförsök finnas emellertid flera sånger, hvilkas enkla skönhet skall göra dem kära för alla tider. Likasom Randel och Adolf Lindblad, klassiskt bildade musici, knutit gyllene länkar till kedjan af våra sköna folkmelodier, så har Thomasson, under inverkan af de stora skalder, som sjöngo i hans ungdom, ovedersägligen bidragit att gifva folkvisan en utveckling, svarande till våra tidsförhållanden.

En utförligare kritik af Thomassons "Skaldförsök" kan här icke komma i fråga. En anmärkning vilja vi dock icke undertrycka, och denna gäller återigen den brist på sjelfpröfning, som stundom röjer sig i hans val af bilder och jemförelser. Sådane erbjuda sig åt hans fantasi i riktigt mått, men han tager dem ock i högen utan att underkasta dem någon examen rigorosum. Se här ett exempel hemtadt ur "Skandinavisk Förbundssång":

Vi trenne Gudar dyrka,
Men blott i *en* person:
Vi tre till lif och kyrka
Vi äro en nation...

Muhamedanen säger: "Gud är *en*, och Muhamed hans profet." Pehr Thomasson deremot säger: "vi *trenne* Gudar dyrka", och han kan med själ tillägga: "och jag är deras profet", ty hvilken menniska i hela kristenheten, med undantag af Thomasson, vill bekänna en sådan dogm? Här har vår skald gjort sig skyldig till ett så uppenbart kätteri af gröfsta slaget, att vår statskyrka omöjligen kan

blunda, och vi förutspå, att någon Fers- eller Göinge-prest en vacker dag anammar Pehr Thomasson och skickar honom i landsflykt, såvida han icke med det snaraste tager katekesen i hand och inpreglar i sitt minne dess svar på frågan: "Gifvas flere än en Gud?"

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 11 november 1859.

[Osignerad anmälan av Pehr Thomassons *Den firade flickan* under rubriken Litteratur.]

"En firad flicka" heter en i bokhandeln nyligen utkommen liten berättelse af Pehr Thomasson, som här vändt sig bort från det af honom annars så gerna och lyckligt skildrade lifvet i landsbygdens hyddor, för att gifva oss en pennritning från salongslifvet. Berättelsen är hållen i form af en självbiografi. "Den firade flickan", som berättar sina öden, är dotter af en arbetare, men har, sedan en farsot bortryckt hennes föräldrar, blifvit vid sju års ålder, med anledning af sitt vackra utseende, adopterad af ett grefligt par, hvilket i samma farsot förlorat alla sina barn. Grefvinnan sparar inga omsorger eller kostnader för att omskapa den lilla yra, friska, rödkindade plebejen till en dam af verld, och med tillhjälp af guvernanten, ett praktexemplar i sitt slag, lyckas hon förträffligt. Flickan blir, hvad hennes yttre menniska beträffar, inom kort en riktig sylfid, hvit som snö och smärt som en liljestängel, och detta med tillhjälp af ett par matskedar ättika om dagen, klen diet, snörlif, och några andra af dessa små toalettens konster, som äro så rörande i sin enkelhet och likväl så probata. Men detta är endast en del af fru grefvinnans och guvernantens triumfer; denna sednare lyckas pryda äfven Mimmis andliga menniska med alla friherrinnan Kraemers tjugofem talanger. Mimmi blir en fulländad dam och erhåller vid femton års ålder, när denna grundliga bildningskurs är genomgången, sin egen guldglänsande budoar och sina egna högst talrika tillbedjare, som intagas af hennes behag och förtrollas af hennes utsigter som arftagersta till den stora grefliga förmögenhet. Nu måste den firade Mimmi, lyckans skötebarn, vara mycket säll. Men nej, hon blir hastig nog öfvermått på ett lefnadssätt, som med alla förströelser det erbjuder är tråkigt, enformigt, andefattigt. Hon gör allt hvad hon kan, för att mördra dagens timmar; hon sofver till kl. 9, hon tillbringar långa timmar vid toaletten, hon vandrar från pianot till romanen och från romanen till pianot. Tyvärr, vår Herre har skapat dagen till en längd af tjugofyra timmar, och dessa timmar äro grufligt långa för sådane, som tillbringa ett tomt och gagnlöst lif. "Jag kände i mitt inre", låter förf. den unga flickan skriva, "att jag lefde ett onyttigt lif, och många voro därför de tårar, jag fällde i nattens sköte". Dock

timmarne erbjuda slutligen "den firade flickan" en omvexling; men det är krämpornas och plågornas förskräckliga omvexling, följderna af den kroppsliga uppfostran, som skulle göra henne till sylfid, men nu förvandlat henne till ett jemmerligt skelett, fult och onaturligt till och med som sådant, och prunkande nu med inga andra rosor, än dem som doktors brännjern, i kampen mot ett ryggmärgslidande, har framkallat. Den arma har blifvit martyr, men för hvad? För någon högre och ädel idé? Ack nej, hon är ej ens i stånd att fatta en sådan. Eller kanske för någon af sitt hjertas rena och naturliga böjelser? Ack nej, ej heller det. Eller för heliga pligter, som hennes plats i lifvet ålagt henne? Nej, hon är martyr för dumheten, fåfängan och råheten. Ty detta detta lif, för hvilket hon blifvit uppfostrad, det är icke uppsprunget ur civilisationens och kulturens sköte, utan ur samhällsförhållanden och åskådningssätt, som ännu icke hunnit blifva besegrade af civilisationen. Civilisationen vill dana kraftiga, harmoniska och sköna människor; kan hon infatta ett harmoniskt och plastiskt människolif i ramen af guld och lyx, så är detta för henne endast en vacker bisak, som ej rör själva sakens väsen. De gyllene ziraterna, de glänsande accessoarerna återfinnas äfven hos råa folk, när de endast hunnit en viss grad af materiel kultur; de återfinnas till och med yppigare der, än hos de civiliserade folken. Men när dessa accessoarer borttänkas från det lif, som Pehr Thomasson här skildrat, hvad återstår då? I grunden endast den barbariska råhet, som, drifven af högmodet, vill skapa en i ögonen fallande skiljnad mellan samhällsklasserna och icke vet för detta ändamål något annat medel än onatur och sysslolöshet. Det saknar icke sin betydelse, att det är *Pehr Thomasson*, som tecknat denna tafla; mannen, hvars vagga stod i landthyddan, och hvars lyckliga poetiska natur låtit honom ana, att den framåtskridande kulturen har ett helt annat syfte än att dana sådana människor, hvilka han sett befolka salongerna – denna man betraktar än med medlidande, än med förakt hvad der möter hans syn; han finner att detta icke är bildning, utan barbari, att det skall tillhöra det förflutna och icke framtiden, och för att påskynda dess försvinnande utskickar han en liten pennritning, som han ej behöft göra till karrikatyr, emedan de skildrade föremålen, utan all öfverdrift framställa, äro karrikatyrer i sig sjelfva.

För icke längesedan offentliggjorde samme tecknare en bild af "Slaflifvet i Sverige". Det var eländet i en annan samhällsschakt han skildrade. Det är på detta sätt en författare, som endast vill förbehålla sig en anspråkslös plats inom litteraturen, dock förmår att verka för höga syften i humanitetens tjänst.

Om "den firade flickans" vidare öden må den lilla boken sjelv berätta. Vi hafva i afseende på densamma ingen anmärkning att göra, om ej emot Pehr

Thomassons korrekturläsare, som icke gått författarens egendomlighet för nära, om han rättat sådan stafning som "vesit", "mellankolisk" o.s.v.

Medan det stora flertalet af samhällets barn får på sin lott ej ens en skugga af det slags uppfostran, som öppnar ögonen för och tändar kärlek till skönhet och jemnmått i handling i handling och ting, kan den uppfostran, hvilken kommer den bättre lottade klassens qvinnor till del, anses hufvudsakligen vara en *estetisk*, men en förfelad sådan – förfelad, emedan den bedrifvits isolerad, emedan man trott sig kunna uppfostra till skönhet, utan att uppfostra till kroppens helsa, hjertats förädling, tänkesättets upphöjdhet, begreppets klarhet och karakterens styrka, hvilka äro de enda källor, ur hvilka den verkliga skönheten härflyter.

På tal om ensidig uppfostran och dess följder, hafva vi en anledning att påminna om *Descurets* bekanta, i sitt slag egna bok *Passionerna*, hvilken, försvenskad af doktor A. Ekström, nu utkommit i en andra, öfversedd upplaga. Det är en bok af spännande, nästan hemskt intresse: det är disharmoniernas och abnormiteternas historia, hvilken gör desto djupare intryck, som dessa disharmonier och abnormiteter icke komma på några undantag, utan låta uppvisa sig hos det ofantliga stora flertalet af människorna. Totalintrycket af detta arbete är, att människoslägtet är sjukt och rubbadt ur sin jemvigtpunkt. Detta uppfattningssätt påtvingar sig bokens läsare, om än det hvarken är riktigt, ej heller deladt af författaren sjelf. Det är snarare de enskilda människornas utvecklingskamp, hvars segrar här förtigas, emedan de ej höra till bokens ämne, men hvars förskräckliga nederlag utförligt, samvetsgrannt och upplysande skildras. Och dessa nederlag synas förklarliga, stundom nästan nödvändiga, när den natur, som har att utkämpa striden, är, som den menskliga, tillgänglig och mottaglig som ett vax för ogynnsamma inflytelser af den materiella och andliga verden – då hon för hvarje särskildt förhållande, för hvarje särskild inverkan af ålder, kön, klimat, föda, kropps-konstitution, yrke och samhällsställning, samhällsform och kulturgrad, eger motsvarande särskilda fallenheter, som af dem utvecklas till passioner, hvilkas väsen är disharmonien, sjukdomen, lasten, brottet, den moraliska och den fysiska döden.

Författaren, som skildrar denna strid, hänvisar ock till den vapenrustning, människan måste iklädas, för att segra i densamma. "För att motstå passionerna fullkomligt", säger han, "är det icke nog att förskansa sig på en punkt, utan på *alla* sidor, man måste vara beväpnad från hufvud till fot. Denna rustning, en

fullkomlig uppfostran, kan menskligheten endast erhålla genom en samtidig odling af barnens fysiska, moraliska och intellektuella krafter".

Med denna anvisning för ögonen, och under intrycket af de rysliga följder, som uraktlåtenheten att följa den medförer, framstår en sådan tafla af uppfostran, hvilken Pehr Thomasson tecknat i sin ofvan omnämnda berättelse, knappt mer i den milda belysningen af ett fel, utan i den af ett brott emot menniskonaturen, och som sådant måste den anses, såvida ej dess orsak låge i de s.k. bättre klassernas verkligen ännu djupa okunnighet, fernissade råhet och sedliga slapphet.

Descurets bok ger tänkaren, människovännen och uppfostraren stoff till mångfanda betraktelser. Det fodras, att man väpnar sig med moraliskt mod, för att man under dess läsning icke skall bäfva tillbaka för det stora, vidomfattande och likasom naturmessigt sig bildande menskliga eländet och icke glömma, att denna stygiska ström, så mächtig han är, dock bör kunna dämpas. Men förutsatt att läsaren eger detta moraliska mod, bör studiet af Passionerna bidra att väcka uppmärksamheten och rikta eftertanken på den inrättning i samhället, som afser icke dagen, i hvilken vi lefva, och det i sina skröpligheter mognade släktet, som vi tillhöra, utan de släkten, som uppvexa, för att efter-träda oss på lifvets och handlingens skådeplats. Vi behöfva ej för våra ögon ett schema öfver de menskliga själsfunktionernas system, för att inse, det vårt närvarande uppfostringsätt lemna åsido viktiga delar af denna organism, för att uteslutande utbilda de andra, och att detsamma således måste bära en stor skuld för de abnormiteter, som förefinnas i släktets lif. Men uppfostrings-konsten är icke blott den ädlaste, utan ock den högsta och svåraste af alla konster. Pedagogiken är på en gång konst och vetenskap, och som vetenskap är hon på en gång spekulation och erfarenhetskunskap. Att det mer än någonsin arbetats i denna vetenskap, är ett glädjande tecken för vår tid. Måtte allt flere mästare i denna konst uppstå, som förena vishet och handlingskraft med värma och vältalighet! Deras ord, deras varningar och uppmaningar skola icke kunna lemnas ohörda af folkens lagstiftare och styresmän, ty de skola tala till tidens samvete.